

Rapport från rullstols- och barnvagnsanpassad naturguidning i Tyresö slottspark 27 augusti 2020

Martina Kiibus

En skön sensommardag. 20 personer deltog vilket är max antal på våra guidningar under corona. Tre kom från Hjärnkraft, varav en satt i rullstol. Fem kom från Neuroförbundet, varav två satt i permobiler. De hade fått info både via Neuroförbundet och vänner. De tillgängliga guidningarna gör vi i samarbete med Studieförbundet som också hjälper till med marknadsföringen till exempelvis Neuroförbundet och Hjärnkraft. Ytterligare en deltagare satt i permobil, hon hade fått info via en vän. En annan deltagare gick med kryckor, hon hade fått info på biblioteket. Nästan hälften var nya deltagare. Av de övriga var några stammisar och några var med första gången på guidningen förra veckan. Det kändes roligt att det var så många från målgruppen. Med tanke på att de ofta tillhör en riskgrupp så är det ju ytterligare ett hinder att komma med. Men jag känner mig rätt trygg med att vi håller avstånden och minimerar risken för smitta tack vare högtalarvästen och att vi är ute.

Vi startade dels vid busshållplats Tyresö Kyrka, dels vid borggården framför slottet där jag samlade upp alla och introducerade guidningen med att bland annat berätta att den var anpassad för rullstolar och människor som har lite svårare att gå, men att vi alla kan må bra av att gå lite långsamt ibland. Att det faktiskt är lättare att ta in naturen och gå ner i varv då. Berättade om slottets historia och försökte måla upp en bild av vilken central betydelse godset hade under flera hundra år. Pekade ut kyrkan och berättade lite om dess historia.

Gick till en fin gammal lind, lät dem känna på de släta hjärtformade bladen. Berättade om lindens betydelse för den biologiska mångfalden, att linden var Frejas träd i den fornnordiska mytologin och att man kan göra te på blommorna. Visade frön med den lilla fallskärmen som hjälper till att sprida fröna med vinden. Fortsatte till soluret och berättade om de latinska inskriptionerna (på svenska) på sockeln. Den engelska parken öppnade sig och solen glittrade på vattnet.

Rubriken på guidningen var sensommarblomster i lummig parkmiljö. Det är otroligt torrt nu så man fick jobba lite för att hitta blommor. Den första blomman var Natt och dag. Visade de lila högbladen som fungerar som reklamskyltar för att locka humlorna till de gula blommorna.

Fortsatte till en grovstammig gammal ek. Pratade om dess betydelse för den biologiska mångfalden och att man hittar mest grovstammiga ekar på gammal adlig eller statlig mark. Som t ex slottsparken. Mittemot eken står en fin gammal lärk. Lät deltagarna känna på de mjuka barren, som saknar de övriga barrträdens skyddande vaxskikt och därför inte har samma skydd mot uttorkning, vilket är förklaringen till att lärk faller sina barr på hösten.

Både eken och linden är exempel på ädla = sydliga lövträd som det finns gott om i slottsparken. Nästa lövträd var en hästkastanj. Till skillnad från den äkta kastanjen är hästkastanjen frukter inte ätliga, snarare giftiga. Men har använts som hästfoder

Fortsatte till en ask, visade hur man kan känna igen asken på dess upprätta växtsätt, de svarta knopparna och de parbladiga bladen. Berättade att asken faller sina löv först på hösten och får dem sist av alla lövträd på våren. Vilket gjorde dem lämpliga som djurfoder. Berättade också om askens betydelse i den nordiska mytologin. I Slottsparken finns det gott om såväl grovstammiga askar som ekar.

Nästa träd var en flerstammig mäktig al nere vid vattnet. Visade hur man kan känna igen al med dess små kottar och berättade varför alen inte får höstfärger som de andra lövträden. I slottsparken och runt ån finns Stockholms läns största förekomst av grovstammiga alar! Tryckte lite på detta med den höga förekomsten av gamla, mäktiga träd för att visa att även om detta handlar om en anlagd miljö så finns det höga naturvärden. Just pga den långa kontinuiteten av gamla ädla lövträd.

På gräsmattorna före bron till Notholmen växte det några fler sensommarblommor. Som rölleka med sin kryddiga doft, den gula femfingerörten, vitplister samt röd- och vitklöver. Klöverna har liksom alar knölar på rötterna där det sitter bakterier som kan fånga in luftens kväve och omvandla till kvävenäring. Därför sådde man vall förr, som ett sätt att gödsla åkermarkerna.

Fortsatte ett stycke till vassbården. Berättade om vassens betydelse som djurfoder i det gamla skärgårdsjordbruket och om hur mycket öppnare det var här på Prins Eugens tid. På vassbladen finns det som bettmärken, som enligt sägnen har uppkommit för att djävulen bitit i dem. Inne i vassen lyste fackelblomstern rosa och jag hittade också några överblommade exemplar av vänderot. Vänderoten anses vara lugnande och sövande. Förr tänkte man också att den skulle kunna bryta älvors eller vättars magi, man vände bort det onda och fick hälsa istället!

Mängder av trollsländor flög runt, framför allt tegelröd ängstrollslända. Berättade om dessa luftakrobater som kan göra otroliga manövrar i sin flygning. En deltagare frågade om dagsländorna, om det stämmer att de bara lever en dag. Så vi kom in på de olika sländornas livscykel och att dagsländor är ett bra mått på syrehalten i vattnet.

Efter bron på Notholmen stannade vi och doftade på den lakrits-doftande spanska körveln. Berättade om Notholmens historia där fiskaren bodde förr, som skulle förse slottet med färsk fisk. Prins Eugen beskriver hur han åt färsk strömming varannan dag, vilket man ju inte kan göra idag pga de höga halterna miljögifter. Pratade om att strömmingen är en fet fisk och eftersom många miljögifter binds till fett får strömmingen extra höga halter i sig. Och visst är det sorgligt, att vi på detta sätt förstör för oss själva, genom att släppa ut så mycket miljögifter så att vi inte längre kan äta vår fisk?

Vi gick ut på bryggan där jag berättade om Kalvfjärden och att det är vanligt med namn som kalv, ko, häst och får i skärgården. Att det härrör från den tiden då man hade särskilda betesholmar. Berättade också om själva Östersjön. Om det bräckta vattnet, hur sårbart Östersjön är pga artfattigdomen jämfört med Västerhavet och att många arter redan är på gränsen av vad de klarar och därmed är extra känsliga för miljöpåverkan. Utöver de organiska miljögifterna är ett annat stort problem övergödningen, som leder till algbloomning, igenväxning och syrebrist. Visade båttoalett-tömningen, som ju är ett sätt att minska belastningen av kväve. Men pratade också om vad vi kan göra själva för att minska belastningen, som att äta ekologisk mat och undvika bilkörning.

För en av kvinnorna i permobil var det en av höjdpunkterna, att kunna komma ut på bryggan och komma lite närmare havet.

Här tog vi paus så att deltagarna kunde välja mellan att sitta kvar på bryggan eller sitta bekvämare vid caféets bord. Efter pausen samlades vi vid den lilla hällen där det växte harklöver och kärleksört, vars vätskefyllda blad är fulla av c-vitaminer och aminosyror.

Så gick vi tillbaka till parken. Vi gjorde ett stopp på bron och njöt av alla trollsländor igen. Här växte också nypon som ju har en annan fröspridningsstrategi än lind och lönn. Med ett välsmakande paket som gör att fåglarna äter av bären / frukterna och så passerar fröna osmälta genom deras magar. Andra sätt att sprida frön är som t ex kardborre som fastnar i djurens pälsar.

Fortsatte fram till en bok, ännu ett ädelt lövträd. Visade hur man kan känna igen bokar på de släta stammarna, de treledade bokollonen och de fyrtaliga bokollonhättorna. En deltagare var helt förundrad över de fina hättorna, tyckte de liknade en orm-mun. Pratade också om växtsättet. Om asken strävar upp mot himlen med sitt upprätta växtsätt, eken brer ut sig och är spärrkronig så växer bokens grenar liksom vågrätt med blad med olika långa bladskåft. Det här gör att bladen kan komma åt allt solljus så att inte så mycket ljus sipprar ner till marken. Berättade om ordet bokstavs ursprung, bokträets användningsområden och att bokollen var en viktig svinföda förr. Så viktig att det reglerades (och regleras!) i den gamla lagen ”Huru svin må i ollonskog släppas”.

Fortsatte upp i den fina hasselallén, där deltagarna fick känna på de ludna hasselbladen och jämföra med de släta lindbladen. Pratade om hasselnötternas ekonomiska betydelse förr och varför de inte ingår i allemansrätten.

I hasselallén växte en trolldruva med sina giftiga bär. Några av deltagarna såg trolldruvan i blom på guidningen i Klövberget i våras, nu kunde vi se dess svarta bär.

Gick ett stycke till en omkullfallen ek som var full av en massa härlig mulm som deltagarna fick känna på. Så då kom jag osökt in på vikten av död ved och hur mycket liv det finns i döda träd. Flera av de nya deltagarna sade att de aldrig tänkt på det, hur viktiga de döda träden är för livet.

Fortsatte uppför den lilla backen och blickade ut över vattnet och pratade om den engelska parken och dess historia. Och om att trots att det är en anlagd park så finns det så höga naturvärden och rik biologisk mångfald här. Mycket av den mångfalden hänger ju samman med att det funnits ädla (sydliga) lövträd som ek, lind och hassel här sedan 1700-talet. Men också att den sköts om på ett sätt så att blomrikedomen gynnas.

Så kom vi tillbaka till borggården där vi sammanfattade guidningen – vilka sensommarblommor och lövträd vi faktiskt hade sett. Deltagarna var jättenöjda och tyckte det var så fint. En av de nya deltagarna som kom från Polen, uppskattade särskilt att jag inte bara pratade om arter utan lite om hur de användes och deras ekologi. Deltagarna från Neuroförbundet ville gärna ha en guidning till deras organisation, vilket vi ju kan erbjuda. De blev så otroligt glada när jag sade att det var möjligt och att det inte kommer att kosta dem något, en kvinna blev nästan tårögd av glädje! Men även de andra deltagarna var glada och tacksamma över dagen. Jag har sagt det förut, men det känns så oerhört meningsfullt och fint att vi som kommun kan erbjuda dessa guidningar till våra medborgare och medmänniskor.